

Megtérési mozgalmak a XIX. századi magyar vallásosság hátterén

Szigeti Jenő

A magyar népi kultúrában döntő fordulatot hozott a felvilágosodás, melynek hatása a népi vallásosság gyakorlatában is maradandó változásokat idézett elő. A római katolikus barokk vallásosság fokozatosan háttérbe szorult és józanabb, polgárosultabb lelkiségnek adott helyet a jozefinizmus idején. A puritán gyökerű protestáns népi vallásosság is fokozatosan kiszorult a templomokból a házi istentiszteletek világába.¹

A kor racionalizmusa új eszméknek, új gondolatoknak adott helyet. Ennek következtében megváltozott a társadalom szerkezete. Ez a változás természetesen az egyházakat sem hagyta érintetlenül. Minden változás feszültségekkel jár, nagy döntések születnek, új utat kereső eszmék indulnak, ami mögött ott áll a megtérő ember. Ami képtelen a változásra, az meghal, aki viszont változni tud, az az újra megértett régin új világot fedez fel. Ez nemcsak az egyén életében igaz, hanem osztoznak ebben az intézmények, emberi közösségi formák és az egyházak is.

Hogyan lehet ezt a változást a vallás, a vallásosság esetében modellezni? A vallásnak van egy egzisztenciális alapja, amely Isten és az ember belső viszonyának, kapcsolatának megélése. Ezt nevezzük hitnek. Ennek a tudatosulása a megtérés. Ez több, mint valamilyen tannak, állításnak vagy tagadásnak az elhívése: belső, drámai küzdelem, vagy békés párbeszéd az Örökkévalóval, de nem jár szükségszerűen vallásváltoztatással. Ez minden vallás pszichológiai alapja.

Ugyanakkor minden hit testet ölt a társadalomban, közösséggé, szervezetté, intézménnyé, vallássá lesz. Ez a szervezet, ez az intézmény van kitéve a változásnak. Megmaradásának feltétele a változás. Ilyen szervezet az egyház, amelynek szüntelenül szembe kell nézni a kor kihívásaival, az élet szüntelen változásaival, ha élő közösség akar maradni. A hit és az egyház, a társadalmiasult közösség és az egzisztenciálisan megélt valóság természetesen megkülönböztethető egymástól, de egymás nélkül életképtelen, hiszen az ember egyszerre individuum és közösségi lény is. Ez a változás új megértésre inspirálja azokat, akik hitüket újra megpróbálják a változó körülmények között megélni.²

A felvilágosodás egyrészt egy új gondolkodási formát jelentett Istenről, világról, múltról és jövőről, másrészt egy új társadalmi szerződést, az emberi közösségek más-

¹ SZIGETI Jenő: „A házi istentisztelet puritán gyökerei”, in PILIPKÓ Erzsébet (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 8. Konferencia Balatonfüreden 2009. október 1–3.* Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém 2013. 286–297.

² SZIGETI Jenő: *Miért van annyiféle vallás?* Boldog Élet Alapítvány, Budapest 2011. 5–26.

féle rendjét, amelyet összefoglaló néven polgárosodásnak nevezünk. Ez az egyházaknak új kihívást jelentett intellektuálisan épp úgy, mint spirituálisan, aminek szükségyszerűen az egyházszerkezetre is hatása volt. Ez új konfliktushelyzetet teremtett, válságot az egyház intellektuális életében (a teológia válsága), és spirituálisan is új kihívásokat hordozott (új lelkeségi mozgalmak, ébredések, megtérések), de az egyház a szerves változások elől nem zárkozhatott el. Újra meg kellett érteni a régi alapokat úgy, mint az akkori ember akkori kérdéseire megfogalmazott válaszokat. Ha az egyház előregszik, egyre kevésbé lesz képes a válaszadásra. A mozdulatlan, az új kérdésekre, kihívásokra felelni nem tudó egyház meghal. Lehet, hogy állami segítséggel — mint a mindenkori hatalom hasznos támaszát — az egyházszerkezetet fenntartja a társadalom, de elveszíti a lelkek feletti hatalmát.

Ezt a folyamatot már több tanulmányomban igyekeztem modellszerűen bemutatni.³ Ez a kulcsa annak, hogy megértsük a XIX. századi újprotestáns egyházak indulását a Kárpát-medencében. Indulásukkor új értelmet kapott a megtérés, amely nem vallásváltoztatást jelentett, hanem a régi, egész életet átfogó vallásosság gyakorlását.

A XIX. század közepén élte át a magyar protestantizmus az egyik legnagyobb szekularizációs válságát. Ennek emlékei, a sajtóközlemények vizsgálatával, jól kutathatók. Kiürültek a templomok, papválasztási botrányoktól volt hangos a sajtó. A nép még itt-ott hagyományörzésből eljárta a templomba, de „gyakran előfordult, hogy a harangozás után a lelkipásztor nézte a parókiáról: megy-e valaki a templom felé. Mikor egy darabig hiába várt, üzent az egyházfival, s bezáratta a templomot, ki sem lépve lakásából. Pedig néha a hívek is a papra vártak, s midőn látták, hogy nem jön ki a paplakból, ők sem indultak el a templomba.”⁴ Nagy botrányt váltott ki az érmelléki Szentjób községben történt eset. 1859. július 26-án éjjel kigyulladt a református paplak. Az egész ház a hozzátartozó gazdasági épületekkel, jószággal és takarmánnyal együtt leégett. A református hívek a tűzesetkor odafutottak az égő házhoz, de hideg rétlenséggel végignézték a pusztulást. Egyikük sem próbált segíteni. Csak a római katolikus pap híveivel és az uradalmi tiszttel együtt vett részt az oltásban.⁵

³ SZIGETI Jenő: „A közös keresztyén tradíció szektás elszíneződései”, in Uő: *„És emlékezzél meg az útról...” Tanulmányok a magyarországi szabadegyházak történetéből*. Szabadegyházak Tanácsa, Budapest 1981. 235–251, 290–292; Uő: „A dél-alföldi protestáns parasztekklézsiolák válsága a XIX. század végén”, *Néprajzi Látóhatár* 2002/1–4. 199–207; Uő: „A protestáns népi vallásosság XIX. századi válsága”, in S. LACKOVITS Emőke — MÉSZÁROS Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 6. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Veszprém 2004. 1. kötet, 175–182; Uő: „A 19. századi újprotestáns egyházak kialakulása a Kárpát-medence nemzetiségei között”, in L. IMRE Mária (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 3. Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága — Pécsi Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, Pécs 2000. 295–303.

⁴ BÍRÓ Sándor — BUCSAY Mihály — TÓTH Endre — VARGA Zoltán: *A magyar református egyház története*. Kossuth Kiadó, Budapest 1949. 352–353.

⁵ Uo. 353.

A szekularizáció és az elvallástalanodás veszedelme ellen különböző eszközökkel próbáltak megküzdeni a protestáns egyházak. A hatalmi intézkedések csődje hamar nyilvánvaló lett. Az új típusú, szociálisan érzékenyebb, a bibliai elvekhez közelebb álló, és a késő puritán elvekkel párbeszédképes belmissziói irányzat az egyház hivatalosai előtt gyanús volt. Ők az egyház hatalmi pozícióinak erősítésében, nem pedig azoknak lebontásában látták a megoldást. A belmissziós törekvések hasonlítottak a nyugati kapcsolatokkal rendelkező, államtól függetlenül szervezkedő szabadegyházi mozgalmak tevékenységére, melyek éppen az elvallástalanodás, a templomi kegyesség kiüresedésének ellensúlyozására jöttek létre. Az újprotestáns egyházak kialakulása a történelmi egyházak hiánybetegsége. Nem jöttek volna létre, nem erősödtek volna meg s nem virágoztak volna fel, ha a történelmi egyházak továbbra is képesek lettek volna a nép vallásos igényeit megfelelő módon kielégíteni. Éppen ezért létük úgy is felfogható, mint a történelmi egyházak néptől való elidegenedésének jele.

A puritanizmus: a magyar protestáns népi vallásosság forrásvidéke

A magyar protestáns népi vallásosság forrásvidéke — mint azt már több, korábbi tanulmányomban kifejtettem⁶ — a puritanizmus. Elengedhetetlen tehát, hogy ne vessünk néhány pillantást a szinte századunk elejéig ható puritán irodalomnak a megtért ember megszentelt életére vonatkozó tanítására. Pápai Páriz Imre (1619–1667) híres, sokszor kiadott könyvében,⁷ melyet még a békési baptisták is kiadtak ponyván, vállalva ezzel a puritanizmustól az újprotestáns vallásosságig húzódó folyamatosságot,⁸ így ír erről a kérdésről:

Hogy élhet [az ember] ártatlan életet?

Ha az Istennek törvényit mindenkor szeme előtt tartja, mint egy tükröt, s abból nézi, mit kellesék cselekedni és mit távoztatni.

Ha az ember nem vágyódik mindjárt arra, amit szemével lát és fülével hall, hanem megöldökli a testet kívánságaiban.

Ha az édességes ígéretekről, melyeket Isten ígér az engedelmeseknek, és a büntetésekről, melyekkel Isten fenyegeti az engedetleneket, éjjel-nappal gondolkodik.

⁶ SZIGETI Jenő: „A protestáns kisegyházak népi vallásossága”, in DÖMÖTÖR Tekla (szerk.): *Népszokás, néphit, népi vallásosság*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1990. (Folklór 3 — Magyar Néprajz 7) 482–498.

⁷ PÁPAI PÁRIZ Imre: *Keskeny út, mely ... sokféle kételkedésnek sűrűjéből, amennyire lehetett kiirtatott ...* Utrecht 1647.

⁸ SZIGETI Jenő: „Protestáns népi olvasmányok a XIX. században az Alföldön: Pápai Páriz Imre «Keskeny út»-jának baptista kiadása”, *Ethnographia* LXXXIV (1973) 332–371. PETRŐCZI Éva: „Egy magyar puritán «bestseller»: Pápai Páriz Imre Keskeny útja”, in UŐ (szerk. HORVÁTH Csaba Péter): *Kagylókiürttel harangozni*. (Nemzet, egyház, művelődés 6) KRE Puritanizmuskutató Intézet — Hernád Kiadó, Debrecen — Budapest 2011. 58–68.

Az utolsó ítéletnek meggondolása is, midőn Isten megfizet kinek-kinek az ő cselekedete szerint, nem kicsiny ösztön az ártatlan és feddhetetlen életre: mert ha az erős Isten felkél az ítéletre, mit fogsz felelni néki?⁹

Így a szentség — a puritán életfolytatás, a „praxis pietatis” avagy a kegyesség gyakorlása, amely az egész életet átfogja. Ezért fordította le Medgyesi Pál 1638-ban Lewis Bayly (†1631) jeles könyvét, amely a puritán irodalom legtovább élő, legjobban ható remeke lett hazánkban.¹⁰ Ennek a könyvnek 1635 böjtmás havának 20-án kelt előszava szerint „két dologban áll minden igaz tudomány: Istenünk és mimagunk igaz ismeretében, aki e kettőt nem tudja, mindent tudjon bár, de nem tud semmit, ellenben pedig semmit ne tudjon bár valaki e kettőnél egyebet, mindent tud az”.¹¹

A „mi magunk igaz ismereté”-t mondja Mikolai Hegedűs János (1617?–1667) „belső megszenteltetésnek”, ez tulajdonképpen a megtérés a puritán atyák szerint.

Miben áll a belső megszenteltetés?

1. Az elmének és értelemnek felújításában, mely által a tudatlanság elvétetik (Ef. 1:17; Kol. 3:10).
2. Az akaratnak elváltoztatásában, midőn az készsé és illendővé tétetik a gonosznak eltávolítására és a jónak elválasztására (Róm. 12,1: 2).
3. Az indulatoknak megújításában, mely által a megszenteltetett ember alkalmasítottatik az ő indulatinak igazán és egyenesen bírására, s igazgatására (Fil. 4:5).

Miben áll a külső megszenteltetés?

— Az egész külső magaviselésnek és életnek az Isten törvényével való egyezőségében (Zsolt. 26:6).

Kicsoda a mi megszenteltetésünk authora és szerzője?

— Amint hogy az Atya elválasztott és a Fiú megváltott, úgy a Szent Lélek tulajdonképpen megszentel (Mt 3:11; Tit 3:4–5).¹²

Ez a gyakorlatias és mégis mély lelkeséget kívánó szentségfogalom tartotta életben a magyar protestantizmust a XVIII. század „vértelen ellenreformációja” idején, a barokk megújulás századában. A megtért embert a mindennapi életet átölelő életszentség jellemezte. Ez a puritán szentember-típus él a XVII. század végén a lázadó Órás András¹³ alakjában, akiről tudjuk, hogy református papok puritán könyvekkel oktatják, mint ahogyan ezt Esze Tamás kis írásában feltárta.¹⁴ Érdekes, jeles „szent-

⁹ PÁPAI PÁRIZ (7. jz.).

¹⁰ PETRŐCZI Éva: „Egy fordítás háttértörténete, Lewis Bayly, *The Practice of Piety* — Medgyesi Pál, *Praxis Pietatis*”, *Irodalomtörténeti Közlemények* CI (1997) 63–650. Uő: „Régi bort új tömlőbe — Néhány új szempont Medgyesi Pál Bayly-fordításának vizsgálatához”, in FAZAKAS Gergely Tamás — GYŐRI L. János (szerk.): *Medgyesi Pál redivivus. Tanulmányok a 17. századi protestantizmusról*. Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, Debrecen 2008. 164–172.

¹¹ MEDGYESI Pál: *Praxis Pietatis azaz Kegység gyakorlás*. Debrecen 1636. Modern kiadás: A reformáció és ellenreformáció korának evangéliumi keresztyén (református és evangélikus) egyházi írói. IV. Budapest 1936. 3.

¹² MIKOLAI HEGEDŰS János: *Szentek napi száma*. Utrecht 1648.

¹³ VOIGT Vilmos: „Egy «ámító». Órás András Ugocsában”, in KÜLLÖS Imola — MOLNÁR Ambros (szerk.): *Vallási Néprajz 9. Kárpátaljai tanulmányok*. Református Egyház Teológia Doktorok Kollégiumának Egyházi Néprajzi Szekciója, Budapest 1997. 73–92.

¹⁴ ESZE Tamás: „Órás András könyve”, *Az Út* 26 (1956. június 24–30) 4.

ember” Gál József¹⁵ kecskeméti „látó” gulyásember is, aki az ellene folytatott vizsgálatok szerint élvezte e református prédikátorok támogatását.¹⁶ Ekkor még békében élt a népi vallás és a hivatalos vallás megtért „szentember”-eszménye.

A „parasztecclesiolák”

II. József türelmi rendelete (1781) meghozta a protestantizmus vallásszabadságát, amelyet a protestáns egyházak hívei lelkes odaadással ki is használtak. Soha ilyen gyorsan ennyi templom nem épült. De az egyház hitét nem a templom méri. Az egyház hivatalosai mind a katolikus, mind a protestáns oldalon szembefordultak a régivel. A felvilágosodás eticizált kereszténysége más értékeket (más szent-eszményt) hordozott, mint a XVIII. századi késő puritán protestáns vagy a népies barokk kegyesség. Ez hamarosan a népi vallásosság és a hivatalos teológia soha nem tapasztalt méretű összeütközéséhez vezetett. A jozefinista gondolkodásmód éppen olyan szkeptikusan nézett a népi vallásosság „szent”-eszményére, mint a hierarchia–kyriarchia harcaival lefoglalt protestáns egyházi felső vezetés.¹⁷

Ez is közrejátszik abban, hogy a papválasztási botrányokban, a protestantizmust fenntartó parasztecclesiolákban egyre határozottabban fogalmazódik meg a tiltakozás az egyház hivatalosainak életformája ellen, ami messze került a „szent” felfogásától. Ezért tiltakozásként sorba születnek megtérést munkáló vallásos ecclesiolák, mint amelyet Molnár Ambrus írt le Hajdúhadházon. Ezek a presbitériumi jegyzőkönyv szerint „vasárnaponként egybe szoktak gyűlni hol egyik, hol másik háznál, ott énekelnek, imádkoznak és mint mondják, a Szent Lélek ihletéséből a Szent Írást magyarázzák”.¹⁸ Az egyház hivatalosai érdekes módon azt igyekeznek róluk bizonyítani, hogy nem is olyan szentek, mint amilyeneknek tartják őket az emberek. A presbitérium szerint együttlétükből „sok balvélekedések, mind sok bűnök fejlődhetnek ki”.¹⁹

A puritán gyökerű ecclesiolák népe egyre élesebb összeütközésbe keveredett az egyház hivatalosaival. A házi gyülekezetek hívei az egyház hivatalosainak életfolytatásával nem voltak megelégedve. A „Keresztyén” című lap egyik karcagi olvasója — aki egyszerű parasztember volt — ezt írta „Ez ideig azt tapasztaltam, hogy úgy a mi protestáns egyházunk közönséges tagjai, mint vezér férfijai egyre pipálnak és vasár-

¹⁵ HARSÁNYI István: „Adalékok látomás-irodalmunk történetéhez. Gaál József kecskeméti gulyás látása 1740. György próféta próféciaja 1751”, in DANKÓ Imre — KÜLLŐS Imola (szerk.): *Vallási néprajz 2. Protestáns egyházi források, kutatók, hagyományok*. ELTE Folklóre Tanszék, Budapest 1985. 190–217.

¹⁶ MOLNÁR Ambrus — SZIGETI Jenő: *Református népi látomásirodalom a XVIII. században*. A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Sajtóosztálya, Budapest 1984. (Theológiai Tanulmányok 19)

¹⁷ BUCSAY Mihály: *A protestantizmus története Magyarországon 1521–1945*. Gondolat, Budapest 1985. 185–188.

¹⁸ MOLNÁR Ambrus: „A hajdúhadházi Szent Emberek és Szent Asszonyok Társasága”, in TŰSKÉS Gábor (szerk.): *„Mert ezt Isten hagyta...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Magvető, Budapest 1986. 418–443.

¹⁹ Hajdúhadházi Református Egyház Irattára, Presbitéri jegyzőkönyv 1827.

nap a vásárban adnak-vesznek és a lakodalomban, bálban táncolnak, mulatnak”.²⁰ Ezért van, hogy a Kiss Imre sarkadi csizmadiamester által vezetett ecclesiolában 1895-ben a következő imarendet követték:

A gyülekezet a hét minden napján imát mond és pedig: 1. napon a megromlott anyaszentegyház megépüléséért. 2. napon az anyaszentegyház megromlott tagjaiért. 3. nap az anyaszentegyház sem hév, sem hideg tagjaiért. 4. nap a lelki kevélyekért. 5. nap a Mózes székében ülő írástudók lelki megalázódásáért. 6. nap az Isten Szent Lelkének alászállásáért. 7. nap, hogy adjon Isten lelki és testi áldást az ötet félőknek, hogy tanuljanak lelki nyugalmat.²¹

Kiss Imre később „Az elveszett kincsek megtalálása” címen írásban is megfogalmazta véleményét — csaknem vesztére, mert 1898 őszén a nagyváradi kerületi sajtóbíróóság „osztály és hitfelekezet elleni izgatással” vádolta meg röpirata miatt, mivel „megtámadta a papságot, a hitfelekezeteket általában és az úri osztályt, azt állítva, hogy ezek mindnyájan hamis próféták”. A röplapot a nép között terjesztette. Kiss Imre a tárgyaláson maga védekezett erős küldetéstudattól átfűtött indulattal. Mivel az esküdtszék bolondnak tartotta, 9:3 arányban felmentették.²²

A „parasztpróféták” — az újprotestáns egyházak kialakulása

Kissé békésebb körülmények között lett baptista Békésen Sós István, aki a *Keresztyn* hasábjain megírt utolsó cikkében 1891 júniusában így fakadt ki: Az egyház — szerinte Isten ékes menyasszonya —, de „melyik egyház ez a dicső menyasszony?” Sós szerint a kicsiny, üldözött, megváltott sereg. „Tegyük fel ..., ha a mi egyházunk”. De erre rögtön ott az ellenérv, nem az igazság szerint élünk: „Egész Magyarországon mondják a mi hitsorsosaink, hogy a mi egyházunkban van az igazság, de tartok tőle, hogy más használja”. „Én az Isten szeretetétől átkarolt és megszentelt szívű és lelkű embereket szeretnék látni az egyházban, nem pedig rókákat és hamis ellenkező embereket”.²³

A puritán szent-eszmény válsága vezet tehát el az újprotestáns egyházak kialakulásához. Már az első ilyen közösség, a nazarénusok alapítója, Hencsei Lajos is megtért „szentember” volt, mint ahogyan ezt könyvében Eötvös Károly megírta.²⁴ De a nazarénusok más vezetőit is a karizmatikus szentemberek közé sorolhatjuk.²⁵ Bella

²⁰ *Keresztyn* 1895. március 1. 22. „Hírek”.

²¹ *Keresztyn* 1895. 5. szám, 37. Hevesi Ferenc levele.

²² *Ellenzék* (Kolozsvar) 1898. október 20. 4. „Sajtóper”.

²³ SZIGETI Jenő: *Egyházak — egy világ végén*. Advent Irodalmi Műhely, Budapest 2009. 54–79.

²⁴ EÖTVÖS Károly: *A nazarénusok*. Révai testvérek, Budapest 1904. 6. kiadás: *Hencsey Lajos — A nazarénusok*. Evangéliumi Kiadó, Budapest 2009. Online: <<http://mek.niif.hu/00600/00645>>.

²⁵ KARDOS László — SZIGETI Jenő: *Boldog emberek közössége. A magyarországi nazarénusok*. Magvető, Budapest 1988.

József, Kalmár István, a bibliafordító,²⁶ Ethei Károly a puritán „szent” eszményének megtestesítője volt, mint ahogyan a közelmúlt jeles személyei, Soós Sámuel vagy Nyári József, akiknek személye–emléke körül megindult a legendaképződés.²⁷

A baptista misszió indulása is parasztevangélisták, parasztproféták²⁸ sorához kötődik. Ezt a különös hivatást Győri Kornél így határozta meg: „azokat sorolhatjuk a parasztproféták közé, akik paraszti sorban nyert isteni elhívásnak engedelmessé, az evangélium hirdetőivé lettek, szolgálati idejük javarészét úttörő munkában töltötték, és életük végéig hűek maradtak a paraszti életformához és gondolkodáshoz. A külső szemlélő számára a parasztproféta: prédikáló parasztember”.²⁹

A legjelentősebb parasztproféta Kornya Mihály (1844–1917) volt, akinek életét és a körülötte támadt történeteket Kirner A. Bertalan örökítette meg.³⁰ Amikor Kornya baptista lett, a Kárpát-medencében alig negyven baptista élt. Ő maga 11 000 embert merített be. A baptisták nagy része a parasztproféták igehirdetése nyomán tért meg, pedig az akkori közlekedési viszonyok miatt rendszerint gyalog jártak. A napi 50–60 kilométeres gyaloglás nem számított dicsekvésre méltó dolognak. Szívóosságuknak köszönhetően, hogy zokszó nélkül elviselték a garázda emberek, hatalmaskodó csendőrök, féltékeny papok és a lázadástól rettegő bírók és jegyzők bántalmazásait. Egyiküket — Seres Sámuel³¹ — Soltvadkerten a bíró megvadult legényei majd holtra verték úgy, hogy fél szemére vak és fél fülére süket lett, de aznap este volt bátorsága a faluban az evangéliumot prédikálni.

Kornya Mihályt a róla szóló történetek csavaros eszű, paraszti bölcsességű embernek mutatják. Ennek illusztrálására idézek két Kornya-történetet Kirner A. Bertalan gyűjtéséből.

Berettyóújfaluban kezdő úttörői munkája során a csendőrök bevitték a főszolgabíróhoz.

— Na mi járatban van maga itt? — kérdi a járási főszolgabíró. — Imádkozni, Bibliát olvasni jöttem — mondta Kornya.

— Hát nem tud maga otthon imádkozni, ahová való? — kérdi a főbíró.

— Tudok én ott is, itt is, meg máshol is, ahová megyek — mondja Kornya Mihály.

— Van magának igazolványa?

— Van. Budapesten lett kiállítva. Aláírta Meyer Henrik, a baptisták elöljárója, egy miniszter és

²⁶ SZIGETI Jenő: „Egy nazarénus szentember: a bibliafordító Kalmár István”, in DANKÓ Imre — KÜLLÖS Imola (szerk.): *Vallási néprajz 3. Módszerek és történeti adatok. Tanulmánygyűjtemény Újszászy Kálmán 85. születésnapjára*. ELTE Folklore Tanszék, Budapest 1987. 178–193.

²⁷ KARDOS — SZIGETI (25. jz.) 407–480.

²⁸ KISS Ferenc: „Magyar parasztproféták”, in E. H. BROADBENT (szerk.): *Zarándok Gyülekezet*. Stuttgart 1963. 367–386. Csáji Pál egy 1859-es kéziratában „paraszt-evangélistáknak” nevezi a prédikáló parasztembereket.

²⁹ GYŐRI Kornél: „A baptista parasztproféták”, *Theológiai Szemle* X (1967/5–6) 154–157.

³⁰ KIRNER A. Bertalan: *Kornya Mihály baptista úttörő paraszta Apostol krónikája*. Békés 1949; New York 1965².

³¹ KOVÁCS Géza: „A baptista misszió kibontakozása Magyarországon”, in BEREZKI Lajos: *„Krisztusért járva követségben”. Tanulmányok a magyar baptista misszió 150 éves történetéről (1846–1996)*. Baptista Kiadó, Budapest 1996. 71–72.

a budapesti főszolgabíró — mondja Kornya.

[...] mikor a főszolgabíró megnézi az igazolványt, azt mondja egyik hivatalnokának:

— Talán gyerek ez a gróf Szapáry Gyula, hogy ilyeneket ír alá!

Ezt Kornya nem hagyta szó nélkül és ezt felelte:

— Lehet, hogy Budapesten gyerekeket tesznek szolgabírónak.³²

A másik történet Szilágynagyfaluból való, s a megtérés népies fogalmát érzékelteti.

Egy gazdag ifjú felvételénél, mikor a bibliai kérdésekre jól megfelelt, hirtelenül azt kérdezi Kornya:

— Hát a macskátok tudja e már, hogy hívő akarsz lenni, vagy felrúgod még?

— Nem!

— Hát aztán mit jelent a „nem”, azt hogy a macskátok még „nem” tudja, hogy hívő akarsz lenni?

— kérdi Kornya.

— Már nem rúgok bele a macskába — hangzik a válasz.

— Hát az ökröd tudja e már, hogy hívő akarsz lenni, nem ütöd már az orrát?

— Nem ütöm már egyiket sem, megváltoztam már én — szólt az ifjú.

— Ki által változtál meg?

— Az Úr Jézus által, mert ő nagyon túró volt — mondja az ifjú.

— Édesanyád búsul miattad?

— Nem búsul, örül neki — szól az ifjú.

— És meddig akarsz ilyen megváltozott lenni?

— Míg élek, mindig — mondja az ifjú.

— Isten segítsen rá — mondja az özvegy édesanya. Felvették.³³

A többi kiségyházban,³⁴ a történeti protestáns egyházak tagjai körében is vannak olyan emberek, akiknek élete példa, és ezért „szent” embernek tekinthetők. Őket tartotta a közvélemény megtért embereknek. Hatásuk ma is jelentős. A róluk szóló történeteket, tapasztalataikat összegyűjtve fontos anyagot kapunk a késői puritanizmus mai továbbéléséhez, ami nélkül a magyar protestantizmus érthetetlen marad a kutatóknak.

³² KIRNER (30. jz.) 130.

³³ KIRNER (30. jz.) 153. (Foris András közlése, Szilágynagyfalu, 1944. március 3.)

³⁴ Ld. pl. LAKATOS Judit (szerk.): *Keskeny utak. Tanulmányok a Magyarországi Metodista Egyház történetéről*. Magyarországi Metodista Egyház, Budapest 2005.